EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2020 05 11
COM(2020) 188 final

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

dėl 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR, įgyvendinimo

1. ĮVADAS

1.1. Pagrindiniai faktai

2012 m. spalio 25 d. pagal SESV 82 straipsnio 2 dalį buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR (toliau – Aukų teisių direktyva arba Direktyva). Joje nustatytos nusikaltimų aukų teisės ir atitinkami valstybių narių įpareigojimai. Aukų teisių direktyva yra pagrindinė visoms nusikaltimų aukoms taikoma ES lygmens priemonė. Ji – ES aukų teisių politikos pagrindas.

ES taip pat priėmė keletą priemonių, kuriomis tenkinami specifiniai tam tikrų rūšių nusikaltimų aukų (pvz., terorizmo aukų[1], prekybos žmonėmis aukų[2] arba vaikų seksualinio išnaudojimo aukų[3]) poreikiai. Šios priemonės papildo Aukų teisių direktyvą ir yra ja grindžiamos.

Direktyva privaloma visoms valstybėms narėms, išskyrus Daniją.

2013 m. gruodžio mėn. Komisija, siekdama sudaryti palankesnes sąlygas valstybėms narėms laiku ir teisingai perkelti Direktyvą į nacionalinę teisę, paskelbė rekomendacinį dokumentą[4].

2018 m. Europos Parlamentas, remdamasis 2017 m. tyrimu[5], paskelbė pranešimą dėl Direktyvos įgyvendinimo[6]. 2018 m. paskelbtame bendrame ES baudžiamojo proceso teisės tyrime[7] Europos Parlamentas taip pat išnagrinėjo Aukų teisių direktyvą. 2019 m.

---

[1] 2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/541 dėl kovos su terorizmu, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičianti Tarybos sprendimą 2005/671/TVR, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32017L0541.

[2] 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036. Dėl jos įgyvendinimo žr. Perkėlimo į nacionalinę teisę ataskaitą (COM(2016) 722 *final*); Naudotojų ataskaitą (COM(2016) 719 *final*) ir Europos Komisijos pažangos ataskaitas COM(2016) 267 *final* ir COM(2018) 777 *final*. Dėl į auką orientuotų, su lytimi susijusių ir vaiko poreikius atitinkančių veiksmų žr. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/publications/eu-anti-trafficking-action-2012-2016-glance_en ir https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/eu_anti-trafficking_action_2017-2019_at_a_glance.pdf.

[3] 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32011L0093.

[4] Teisingumo GD rekomendacinis dokumentas dėl Direktyvos 2012/29/ES perkėlimo į nacionalinę teisę ir įgyvendinimo, Europos Komisija, Teisingumo GD, 2013 m. gruodžio mėn., https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/13_12_19_3763804_guidance_victims_rights_directive_eu_en.pdf.

[5] Aukų teisių direktyva 2012/29/ES. 2017 m. gruodžio mėn. ES politikos įgyvendinimo vertinimas, PE 611.022, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/611022/EPRS_STU(2017)611022_EN.pdf.

[6] 2018 m. gegužės 14 d. pranešimas dėl Direktyvos 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai, įgyvendinimo (2016/2328(INI)), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0168_LT.html.

[7] 2018 m. rugpjūčio mėn. tyrimas „Baudžiamojo proceso įstatymai visoje Europos Sąjungoje. Pasirinktų pagrindinių skirtumų ir jų poveikio ES teisės aktų raidai lyginamoji analizė“ (angl. „Criminal procedural laws across the European Union – A comparative analysis of selected main differences and the impact they have over the

įvairūs suinteresuotieji subjektai paskelbė papildomus pranešimus dėl Direktyvos įgyvendinimo ir taikymo[8].

1.2. Direktyvos tikslas ir pagrindiniai elementai

Šios direktyvos tikslas – užtikrinti, kad visos nusikaltimų aukos gautų tinkamą informaciją, paramą ir apsaugą bei galėtų dalyvauti baudžiamajame procese. Pagal Direktyvą visi su aukomis bendraujantys subjektai pripažįsta jas aukomis ir su jomis elgiasi pagarbiai, jautriai, individualiai, profesionaliai ir jų nediskriminuodami. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas specialių poreikių turinčioms aukoms, siekiant apsaugoti jas nuo antrinės viktimizacijos, kerštо ir bauginimo. Tokios aukos taip pat turi galimybę naudotis specialistų paramos tarnybų paslaugomis. Be to, pagal Direktyvą tais atvejais, kai auka yra vaikas, visų pirma atsižvelgiama į vaiko interesus.

Direktyva taikoma visoms aukoms jų nediskriminuojant, nepriklausomai nuo jų gyventojo statuso. Ji taikoma visiems ES valstybėje narėje vykstantiems baudžiamiesiems procesams, nepriklausomai nuo to, kada ir kur buvo įvykdytas nusikaltimas.

Šia direktyva aukoms suteikiama teisė į informaciją, teisė suprasti ir būti suprastam, teisė gauti paramą ir apsaugą, atsižvelgiant į jų individualius poreikius, taip pat procesinės teisės.

Direktyvą vieną kartą aiškino Europos Sąjungos Teisingumo Teismas – byloje *Gambino ir Hyka*[9]. Šioje byloje Teisingumo Teismas pareiškė, kad dėl papildomų posėdžių, kurie pagal Italijos teisės aktus gali būti surengti atsakovo prašymu tuo atveju, kai pasikeitė teismo sudėtis, kyla pavojus pažeisti aukų teisę į apsaugą ir teisę per pagrįstą laiką gauti kompensaciją (atitinkamai Direktyvos 18 ir 16 straipsniai). Teismas paaiškino, kad nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos atsakovas tokiomis aplinkybėmis gali prašyti, kad liudytojai būtų dar kartą išklausyti, yra suderinami su atitinkamomis Direktyvos nuostatomis.

1.3. Ataskaitos tikslas ir taikymo sritis

Kaip nustatyta Direktyvos 29 straipsnyje, šioje ataskaitoje įvertinama, kokiu mastu valstybės narės ėmėsi reikiamų priemonių šiai direktyvai įgyvendinti. Aukų teisių direktyvoje reikalaujama ne tik to, kad Direktyva būtų perkelta į nacionalinę teisę. Joje taip pat reikalaujama, kad valstybės narės imtųsi ne teisėkūros priemonių, pavyzdžiui, steigtų bendrosios ir specialistų paramos tarnybas ir užtikrintų, kad su aukomis bendraujantys specialistai ir kiti asmenys būtų veiksmingai mokomi aukų teisių ir poreikių klausimais. Vertinimas grindžiamas Direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę

development of EU legislation“), PE 604.977, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604977/IPOL_STU(2018)604977_EN.pdf.

[8] Šie pranešimai apima 2019 m. kovo mėn. paskelbtą pirmininko J.-C. Junckerio specialiosios patarėjos Joëlle’ės Milquet pranešimą „Aukų teisių stiprinimas: nuo kompensacijos iki skriaudos atitaisymo“, 2019 m. balandžio mėn. paskelbtus keturis Pagrindinių teisių agentūros pranešimus dėl teisingumo smurtinių nusikaltimų aukoms ir 2019 m. birželio mėn. paskelbtą organizacijos „Victim Support Europe“ projekto VOCIARE apibendrinamąją ataskaitą.

[9] 2019 m. liepos 29 d. Teisingumo Teismo sprendimas, Byla C-38/18.

aktų, apie kuriuos pranešta Komisijai, ir papildomų duomenų, kurie Komisijai buvo pateikti remiantis Direktyvos 28 straipsniu, analize.

Šioje ataskaitoje daugiausia dėmesio skiriama pagrindinėms Direktyvos nuostatoms, kurios yra skirstomos į šias grupes: 1) taikymo sritis ir apibrėžtys; 2) galimybė gauti informaciją; 3) procesinės teisės; 4) galimybė naudotis paramos tarnybų paslaugomis; 5) atkuriamasis teisingumas ir 6) teisė į apsaugą.

Šioje ataskaitoje įvertinama padėtis visose valstybėse narėse, kurioms Direktyva yra privaloma[10].

2. BENDRAS VERTINIMAS

Pagal 27 straipsnį valstybės narės turėjo perkelti Direktyvos reikalavimus į savo nacionalinės teisės sistemas ne vėliau kaip 2015 m. lapkričio 16 d. 2016 m. sausio mėn. Komisija pradėjo pažeidimo nagrinėjimo procedūras prieš 16 valstybių narių, kurios iki tos dienos nebuvo pranešę apie savo perkėlimo į nacionalinę teisę aktus[11].

Nuo šios ataskaitos paskelbimo dienos dauguma valstybių narių Aukų teisių direktyvos nebuvo visiškai perkėlusios į nacionalinę teisę. Pažeidimo nagrinėjimo procedūros prieš šias šalis tebevykdomos[12].

3. KONKRETŪS VERTINIMO ASPEKTAI

3.1. Taikymo sritis ir apibrėžtys (2 straipsnis)

Aukų teisių direktyvoje numatyti būtiniausi aukų teisių standartai. Valstybės narės gali ir yra raginamos viršyti šiuos būtiniausius standartus.

Direktyvos 2 straipsnyje nustatytos sąvokų „auka“, „šeimos nariai“, „vaikas“ ir „atkuriamasis teisingumas“ apibrėžtys.

Ypač svarbu teisingai į nacionalinę teisę perkelti sąvokos „auka“ (kuri apima dėl nusikaltimo mirusio asmens šeimos narius) apibrėžtį. Ja apibrėžiama Direktyvoje numatytų asmenų teisių taikymo sritis.

Nustatyta, kad keliose valstybėse narėse nebuvo laikomasi sąvokos „auka“ apibrėžties. Sąvokos „auka“ apibrėžtis nebuvo nustatyta, arba nebuvo nurodyta tai, kad mirusios aukos šeimos nariai yra priskiriami aukoms, ribojant tokių šeimos narių teises.

Pagal Direktyvą dėl nusikaltimo nemirusios aukos „šeimos nariai“ taip pat turi teises, konkrečiai – teisę į paramą ir apsaugą. Nustatyta, kad keliose valstybėse narėse ši apibrėžtis į nacionalinę teisę taip pat buvo perkelta nevisiškai.

[10] Į ataskaitą įtraukta ir Jungtinė Karalystė, nes ji apima laikotarpį, kuriuo Jungtinė Karalystė buvo ES valstybė narė, taip pat dalį pereinamojo laikotarpio, kuriuo Direktyva buvo toliau taikoma.

[11] Airija, Austrija, Belgija, Bulgarija, Graikija, Kipras, Kroatija, Latvija, Lietuva, Liuksemburgas, Nyderlandai, Prancūzija, Rumunija, Slovakija, Slovėnija ir Suomija.

[12] Dėl nevisiško Aukų teisių direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę Komisija yra pradėjusi 21-ą pažeidimo nagrinėjimo procedūrą prieš Austriją, Belgiją, Bulgariją, Čekiją, Estiją, Italiją, Kiprą, Kroatiją, Latviją, Lenkiją, Lietuvą, Liuksemburgą, Maltą, Portugaliją, Prancūziją, Rumuniją, Slovakiją, Slovėniją, Švediją, Vengriją ir Vokietiją.

Taip pat svarbu teisingai į nacionalinę teisę perkelti sąvokų „vaikas“ ir „atkuriamasis teisingumas“ apibrėžtis, nes jomis nustatomos konkrečios asmenų teisės. Nustatyta, kad keliose valstybėse narėse nebuvo laikomasi šių apibrėžčių perkėlimo į nacionalinę teisę įpareigojimo.

3.2. Galimybė gauti informaciją (3–7 straipsniai)

Aukų teisių direktyvoje nustatytos plačios nuostatos dėl teisės gauti informaciją. Ji apima teisę suprasti ir būti suprastam (3 straipsnis), teisę gauti informaciją apie aukų teises (4 straipsnis), teisę būti informuotam teikiant skundą ir teisę gauti informaciją apie bylą (5 ir 6 straipsniai) ir teisę gauti vertimo žodžiu ir raštu paslaugas (7 straipsnis).

3 straipsnyje reikalaujama, kad valstybės narės imtųsi atitinkamų priemonių, kad užtikrintų veiksmingą bendravimą su aukomis. Toks bendravimas turėtų vykti paprasta kalba ir atsižvelgiant į aukos asmenines savybes, įskaitant bet kokią negalią.

Komisijos nuomone, kai kuriose valstybėse narėse įgyvendinant teisę suprasti ir būti suprastam kilo problemų. Iš šių valstybių narių kelios valstybės narės į savo nacionalinę teisę neperkėlė įpareigojimo aktyviai padėti aukoms bendraujant su jomis (3 straipsnis). Kelios valstybės narės neužtikrino, kad bendravimas vyktų paprasta kalba ir atsižvelgiant į aukos asmenines savybes (3 straipsnio 2 dalis).

4 straipsnyje reikalaujama, kad aukoms nuo jų pirmo kontakto su kompetentingomis valdžios institucijomis nepagrįstai nedelsiant būtų teikiama informacija. Kelioms valstybėms narėms kilo problemų perkeliant šią nuostatą į nacionalinę teisę, ypač dėl reikalavimo, kad informacija turi būti teikiama nuo pirmo kontakto su kompetentingomis valdžios institucijomis. Be to, Komisija nustatė tam tikrų su praktiniu šios nuostatos taikymu susijusių problemų. Norint veiksmingai įgyvendinti 4 straipsnyje numatytą įpareigojimą, reikia, kad kompetentingos institucijos būtų gerai išmokytos, kaip ir kada informuoti aukas apie jų teises.

Pagal 5 straipsnį aukos turi teisę gauti savo skundo patvirtinimą raštu ir pateikti skundą joms suprantama kalba. Keliose valstybėse narėse nustatyta šio straipsnio perkėlimo į nacionalinę teisę trūkumų. Viena valstybė narė į nacionalinę teisę neperkėlė reikalavimo, pagal kurį aukoms pateikiant skundą suteikiama galimybė gauti reikiamą lingvistinę pagalbą (5 straipsnio 2 dalis). Kelios valstybės narės į nacionalinę teisę neperkėlė reikalavimo pateikti skundo patvirtinimo vertimą raštu (5 straipsnio 3 dalis). Kelios kitos valstybės narės šią nuostatą taiko tik tam tikrų nusikaltimų aukoms arba taiko ją pagal aukos pageidavimą.

Pagal 6 straipsnį aukos turi teisę gauti informaciją apie savo bylą vykstant baudžiamajam procesui. Šia nuostata siekiama užtikrinti, kad aukos galėtų dalyvauti procese ir būtų informuojamos apie galimą pavojų jų saugumui, kai, pavyzdžiui, nusikaltėlis paleidžiamas į laisvę arba slapstosi. Daugelyje valstybių narių nustatyta su atitiktimi šiai nuostatai susijusių problemų. Keliose iš šių valstybių narių nebuvo nustatyto aiškaus reikalavimo pranešti aukoms apie jų teisę prašyti informacijos apie sprendimą nebetęsti bylos tyrimo. Keletas valstybių narių nenustatė reikalavimo pateikti šią informaciją aukai, kai ji to pageidauja. Keliose valstybėse narėse aukoms nepranešama apie kaltinimų pažeidėjui pobūdį (6 straipsnio 1 dalis). Kelios valstybės

narės nesilaiko reikalavimo teikti aukoms informaciją apie baudžiamojo proceso padėtį. Keletas valstybių narių šio reikalavimo neperkėlė į nacionalinę teisę, o kitos kelios valstybės narės neužtikrina, kad tokia informacija būtų teikiama viso proceso metu.

Keletas valstybių narių į nacionalinę teisę neperkėlė Direktyvos 6 straipsnio 3 dalies. Šių valstybių narių kompetentingos institucijos nepateikia aukoms bylos sprendimo motyvų ar trumpos jų santraukos.

Įpareigojimo pranešti aukoms apie nusikaltėlio paleidimą į laisvę ar pabėgimą (6 straipsnio 5 dalis) perkėlimas į nacionalinę teisę keliose valstybėse narėse kelia susirūpinimą. Dauguma šių valstybių narių į nacionalinę teisę neperkėlė reikalavimo informuoti aukas šiuo klausimu „nepagrįstai nedelsiant“. Be to, kai kurios valstybės narės į nacionalinę teisę neperkėlė reikalavimo informuoti aukas apie apsaugos priemones tuo atveju, kai nusikaltėlis paleidžiamas į laisvę arba pabėga.

7 straipsnyje nustatyta baudžiamojo proceso kalba nekalbančių aukų teisė gauti vertimo žodžiu ir raštu paslaugas. Ši teisė aukoms turi būti suteikta nemokamai ir kai jos to pageidauja.

Daugumoje valstybių narių nustatyta 7 straipsnio perkėlimo į nacionalinę teisę trūkumų. Vienoje valstybėje narėje 7 straipsnis į nacionalinę teisę perkeltas nevisiškai – vertimo žodžiu paslaugas numatyta teikti tik teismo proceso metu (7 straipsnio 1 dalis). Keliose valstybėse narėse nustatyta su atitiktimi susijusių problemų, kylančių dėl to, kad į nacionalinę teisę nebuvo perkelta 7 straipsnio 2 dalis dėl vaizdo konferencijų technologijos naudojimo. Kai kuriose valstybėse narėse nustatyta trūkumų, susijusių su reikalavimo užtikrinti, kad aukos gautų raštu išverstą informaciją, kuri yra būtina tam, kad aukos galėtų pasinaudoti savo teisėmis, perkėlimu į nacionalinę teisę (7 straipsnio 3 dalis). Šie trūkumai daugiausia susiję su tuo, kad nėra pateikiamas atitinkamo sprendimo motyvų vertimas raštu.

Kelios valstybės narės į nacionalinę teisę neperkėlė aukų teisės pateikti motyvuotą prašymą laikyti dokumentą esminiu (7 straipsnio 5 dalis). Keliose valstybėse narėse nustatyta problemų, susijusių su 7 straipsnio 7 dalies dėl kompetentingų valdžios institucijų vertinimo, ar aukoms reikia vertimo žodžiu ir raštu paslaugų, perkėlimu į nacionalinę teisę. Dauguma jų šio reikalavimo į nacionalinę teisę neperkėlė. Be to, kai kurios valstybės narės nesuteikia galimybės apskųsti sprendimą neteikti vertimo žodžiu ar raštu paslaugų.

3.3. Procesinės teisės (10, 11, 13, 16 ir 17 straipsniai)

Keliose Aukų teisių direktyvos nuostatose, susijusiose su procesinėmis teisėmis, kalbama apie aukų vaidmenį konkrečios valstybės narės baudžiamosios teisės sistemoje. Šis vaidmuo valstybėse narėse nevienodas. Todėl skiriasi ir tiksli aukų procesinių teisių taikymo sritis įvairiose valstybėse narėse.

Direktyvos 10 straipsniu siekiama užtikrinti, kad visos aukos baudžiamojo proceso metu turėtų galimybę teikti informaciją, išreikšti nuomonę ar duoti parodymus. Taikytinos procedūrinės taisyklės nustatomos nacionalinėje teisėje. Keliose valstybėse narėse nustatyta su atitiktimi šiam straipsniui susijusių problemų. Jos daugiausia susijusios su

tuo, kad nėra nustatytų būtinųjų apsaugos priemonių išklausant aukas, kai auka yra vaikas (10 straipsnio 1 dalis).

11 straipsnyje nustatytos aukų teisės priėmus sprendimą nevykdyti baudžiamojo persekiojimo. Keletas valstybių narių šią nuostatą į nacionalinę teisę perkėlė nevisiškai. Pavyzdžiui, kai kurios valstybės narės nenumato galimybės aukoms gauti pakankamai informacijos, kad jos galėtų apsispręsti, ar prašyti sprendimo nevykdyti baudžiamojo persekiojimo peržiūros (11 straipsnio 3 dalis).

Dauguma valstybių narių į nacionalinę teisę visiškai perkėlė 13 straipsnį dėl galimybės gauti teisinę pagalbą. Tačiau reikėtų pažymėti, kad pagal šią nuostatą sąlygos ar procedūrinės taisyklės, pagal kurias aukos gali gauti teisinę pagalbą, nustatomos nacionalinėje teisėje. Taigi sąlygos, kuriomis aukos gali gauti teisinę pagalbą, šia nuostata nėra suderinamos.

Direktyvos 16 straipsnyje nustatyta teisė į sprendimą dėl kompensacijos iš nusikaltėlio baudžiamojo proceso metu. Visos valstybės narės, išskyrus vieną, laikosi šio reikalavimo. Valstybės narės taip pat privalo propaguoti priemones, kuriomis nusikaltėliai būtų skatinami aukoms suteikti tinkamą kompensaciją (16 straipsnio 2 dalis). Dauguma valstybių narių perkėlė šį reikalavimą į nacionalinę teisę.

Pagal 17 straipsnio 1 dalį valstybės narės turi užtikrinti, kad auka, gyvenanti kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje įvykdyta nusikalstama veika, patirtų kuo mažiau sunkumų. Kelios valstybės narės šio reikalavimo neperkėlė į nacionalinę teisę.

Taip pat nustatyta trūkumų užtikrinant, kad skundas būtų nedelsiant perduotas valstybei, kurioje įvykdyta nusikalstama veika (17 straipsnio 3 dalis). Kelios valstybės narės šiuo klausimu nėra nustačiusios jokių nuostatų.

3.4. Aukų galimybė naudotis paramos tarnybų paslaugomis (8 ir 9 straipsniai)

8 ir 9 straipsnių tikslas – užtikrinti, kad aukos galėtų naudotis bendrosios ir specialistų paramos tarnybų paslaugomis, atsižvelgiant į jų poreikius. Šios paslaugos yra konfidencialios, nemokamos ir yra teikiamos atsižvelgiant į aukų interesus prieš baudžiamąjį procesą, jo metu ir atitinkamą laikotarpį po jo. Šeimos nariai turi galimybę naudotis paramos tarnybų paslaugomis, atsižvelgiant į jų poreikius ir patirtos žalos dydį.

Kalbant apie 8 straipsnio 1 dalies dėl teisės gauti bendrosios paramos paslaugas perkėlimą į nacionalinę teisę, kai kurios valstybės narės ją perkėlė nevisiškai. Daugelis valstybių narių galimybę naudotis tokiomis paslaugomis suteikia tik šeiminio smurto aukoms arba prekybos žmonėmis aukoms. Tačiau praktikoje šeiminio smurto aukos negauna veiksmingos paramos ir apsaugos keliose valstybėse narėse. Be to, ne visose valstybėse narėse numatyta aukų šeimos narių teisė gauti paramos paslaugas.

Kelios valstybės narės į nacionalinę teisę neperkėlė kompetentingų valdžios institucijų įpareigojimo nukreipti aukas į paramos tarnybas (8 straipsnio 2 dalis). Tose valstybėse narėse aukos arba nėra nukreipiamos į paramos aukoms tarnybas, arba yra nukreipiamos tik tam tikros kategorijos aukos (pvz., šeiminio smurto aukos). Panašios perkėlimo į nacionalinę teisę problemos susijusios su 8 straipsnio 3 dalimi, pagal kurią valstybėse narėse turi būti sukurtos nemokamai paslaugas teikiančios ir konfidencialios specialistų

paramos tarnybos. Keletas valstybių narių neperkėlė šios nuostatos į nacionalinę teisę arba perkėlė ją nevisiškai. Pavyzdžiui, kai kuriose valstybėse narėse tokios paslaugos teikiamos tik šeiminio smurto aukoms arba aukomis tapusiems vaikams.

Keliose valstybėse narėse nustatyta problemų, susijusių su įpareigojimo užtikrinti, kad galimybė naudotis paramos aukoms tarnybų paslaugomis nepriklausytų nuo to, ar auka pateikė oficialų skundą (8 straipsnio 5 dalis), perkėlimu į nacionalinę teisę. Pavyzdžiui, vienoje valstybėje narėje tik šeiminio smurto aukos turi galimybę naudotis paramos paslaugomis nepranešdamos apie nusikaltimą policijai.

9 straipsnio 1 dalyje išvardytos būtiniausios paslaugos, kurias turi teikti paramos aukoms tarnybos. Kelios valstybės narės neperkėlė šios nuostatos į savo teisės aktus. Vis dėlto Komisija nustatė, kad ši nuostata yra įgyvendinama ne teisėkūros priemonėmis.

Keliose valstybėse narėse Komisija nustatė įgyvendinimo problemų, susijusių su galimybe gauti prieglobstį ar kitą atitinkamą laikiną apgyvendinimą aukoms, kurioms reikia saugios vietos, ir tiksline parama specialių poreikių turinčioms aukoms (9 straipsnio 3 dalis). Tai visų pirma susiję su praktinio įgyvendinimo problemomis, pvz., prieglobsčių prieinamumu tam tikrų nusikaltimų aukoms ir nepakankamu prieglobsčių skaičiumi.

3.5. Atkuriamasis teisingumas (12 straipsnis)

Šiuo straipsniu siekiama užtikrinti, kad, jei valstybėje narėje yra teikiamos atkuriamojo teisingumo paslaugos, aukoms būtų taikomos būtinos apsaugos priemonės, kad būtų išvengta tolesnės jų viktimizacijos.

Direktyva valstybės narės neįpareigojamos pradėti teikti tokias paslaugas. Atkuriamojo teisingumo paslaugos yra teikiamos dvidešimt keturiose valstybėse narėse. Toliau pateiktas vertinimas aktualus tik toms valstybėms narėms.

Daugelis susijusių valstybių narių vieną ar kelias 12 straipsnio 1 dalyje nustatytas būtiniausias atkuriamojo teisingumo paslaugų teikimo sąlygas į nacionalinę teisę perkėlė nevisiškai. Nevisiško ar neteisingo perkėlimo į nacionalinę teisę pavyzdžiai yra šie: nenustatytas įpareigojimas užtikrinti, kad aukos sutikimą dalyvauti procese duotų gavusios informaciją, arba nenustatyta garantija, kad aukos būtų informuotos apie galimus proceso rezultatus.

Nustatyta, kad kelios valstybės narės neturi jokių konkrečių priemonių, kad galėtų sudaryti palankesnes sąlygas perduoti bylas atkuriamojo teisingumo paslaugų tarnyboms (12 straipsnio 2 dalis).

3.6. Aukų teisė į apsaugą (18–24 straipsniai)

18–24 straipsniais siekiama užtikrinti aukų apsaugą, įskaitant specialiųjų apsaugos poreikių turinčių aukų pripažinimą.

Pagal 18 straipsnį valstybės narės užtikrina, kad būtų galima naudotis aukų ir jų šeimos narių apsaugos nuo antrinės ir pakartotinės viktimizacijos, bauginimo ir kerštо

priemonėmis. Jame taip pat reikalaujama, kad valstybės narės apsaugotų aukas ir jų šeimos narius nuo fizinės, emocinės ar psichologinės žalos. 18 straipsnis taikomas visoms aukoms ir visiems šeimos nariams. Atitikties šiam straipsniui problemos nustatytos mažiau nei pusėje valstybių narių, daugiausia dėl to, kad nebuvo nustatytos specialiosios šeimos narių apsaugos priemonės. Keliose valstybėse narėse atitinkamomis priemonėmis gali pasinaudoti ne visos aukos arba esamos priemonės neapima apsaugos nuo emocinės ar psichologinės žalos pavojaus.

Pagal Direktyvą turi būti užtikrinta, kad auka ir nusikaltėlis išvengtų kontakto ir kad visose naujose teismų patalpose būtų atskiri laukiamieji aukoms (19 straipsnis). Daugiau nei pusėje valstybių narių nustatyta šios nuostatos perkėlimo į nacionalinę teisę trūkumų, nors kelios valstybės narės šį reikalavimą vykdo praktinėmis, o ne teisėkūros priemonėmis.

20 straipsniu siekiama užkirsti kelią antrinei aukų viktimizacijai nusikalstamų veikų tyrimo metu. Daugiau nei pusė valstybių narių arba apribojo šio straipsnio taikymo sritį, arba jo visiškai neperkėlė į nacionalinę teisę. Taigi kelios valstybės narės, pavyzdžiui, neperkėlė reikalavimo užtikrinti, kad aukoms medicininės apžiūros būtų taikomos kuo mažiau. Keliose valstybėse narėse įpareigojimas užtikrinti, kad apklausų būtų rengiama kuo mažiau, taikomas tik tam tikrų kategorijų aukoms (aukomis tapusiems vaikams arba specialiųjų apsaugos poreikių turinčioms aukoms).

21 straipsniu siekiama užtikrinti aukų teises į jų privatumo apsaugą. Keletas valstybių narių šios nuostatos visiškai neperkėlė į nacionalinę teisę, o mažiau nei pusė perkėlė ją tik iš dalies.

22 straipsnis yra ypač svarbus, nes jame nustatyta, kad kiekviena auka turi teisę į asmeninį jos apsaugos poreikių įvertinimą. Šio įvertinimo tikslas – nustatyti, ar auka yra ypač pažeidžiama antrinės ir pakartotinės viktimizacijos, bauginimo ir (arba) kerštо požiūriu, ir apsaugoti ją atsižvelgiant į jos individualius poreikius.

Keliose valstybėse narėse reikalavimas taikyti šį įvertinimą nėra įgyvendinamas arba įgyvendinamas tik iš dalies. Tai turi įtakos tam, kaip bendrai yra laikomasi 23 ir 24 straipsnių nuostatų dėl specialiųjų apsaugos priemonių, kurių taikymas priklauso nuo asmeninio įvertinimo.

Be to, mažiau nei pusė valstybių narių į nacionalinę teisę neperkėlė 22 straipsnio 3 dalies arba tai padarė tik iš dalies. Šioje nuostatoje išvardijamos situacijos, į kurias vertinant aukų pažeidžiamumą reikia ypač atkreipti dėmesį. Pavyzdžiui, kai kuriose valstybėse narėse atliekant asmeninį įvertinimą nėra atsižvelgiama į tai, kad nusikaltimas padarytas dėl šališkumo arba diskriminacijos motyvų.

Kelios kitos valstybės narės į nacionalinę teisę nevisiškai perkėlė 22 straipsnio 4 dalies reikalavimą, pagal kurį laikomasi prielaidos, kad aukomis tapusiems vaikams visada reikalinga speciali apsauga. Pavyzdžiui, pagal vienos iš šių valstybių narių teisę ši prielaida taikoma tik tam tikrų kategorijų nusikaltimų aukomis tapusiems vaikams.

23 straipsnyje nustatytos specialiosios apsaugos priemonės aukoms, kurių specialieji apsaugos poreikiai buvo nustatyti atlikus asmeninį įvertinimą. Tokios apsaugos priemonės aukoms turi būti prieinamos nusikalstamų veikų tyrimo ir teismo proceso metu.

Kelios valstybės narės šio reikalavimo nesilaiko, nes į nacionalinę teisę neperkėlė vienos ar kelių numatytų priemonių arba jas perkėlė nevisiškai. Šis reikalavimas į nacionalinę teisę perkeliamas nevisiškai, nes, pavyzdžiui, vaikams arba seksualinio smurto aukoms suteikiama ribota galimybė naudotis specialia apsauga. Be to, keliose valstybėse narėse, siekiant išvengti aukų ir nusikaltėlių kontakto, teismo proceso metu nėra veiksmingai naudojamos ryšių technologijos.

24 straipsnyje nustatytos specialiosios apsaugos priemonės, kurios turi būti prieinamos aukomis tapusiems vaikams. Keliose valstybėse narėse nustatyta problemų, susijusių su atitiktimi šiam reikalavimui ir praktiniu šių priemonių įgyvendinimu. Pavyzdžiui, nuostatos dėl apklausų įrašymo taikomos tik tam tikrų rūšių nusikaltimų aukomis tapusiems vaikams (24 straipsnio 1 dalis).

24 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad jeigu aukos amžius nėra žinomas ir yra pagrindo manyti, kad auka yra vaikas, auka yra laikoma vaiku. Kelios valstybės narės šios nuostatos neperkėlė į nacionalinę teisę, o kai kurios jos įgyvendinimą užtikrina ne teisėkūros priemonėmis. Problemų dėl perkėlimo į nacionalinę teisę kyla dar keliose kitose valstybėse narėse. Pavyzdžiui, kai kuriose valstybėse narėse ši prielaida taikoma tik sunkiausių nusikaltimų, tokių kaip prekyba žmonėmis ar seksualinė prievarta, aukoms.

4. DUOMENŲ RINKIMAS

Pagal Direktyvą valstybės narės ne vėliau kaip 2017 m. lapkričio 16 d., o po to kas trejus metus perduoda Komisijai turimus duomenis, parodančius, kaip aukos naudojosi šioje direktyvoje nustatytomis teisėmis (28 straipsnis). Teikiant šiuos duomenis turėtų būti nurodomas bent nusikaltimų, apie kuriuos pranešta, skaičius ir rūšis bei, priklausomai nuo to, kiek tokių duomenų žinoma ir turima, – aukų skaičius, amžius ir lytis (64 konstatuojamoji dalis).

Tik keturios valstybės narės pateikė atitinkamus statistinius duomenis ne vėliau kaip 2017 m. lapkričio 16 d. 2017 m. lapkričio 15 d. Komisija valstybėms narėms išsiuntė klausimyną su prašymu ne vėliau kaip 2018 m. sausio 16 d. pateikti minėtą 2016 m. informaciją. Į klausimyno klausimus atsakė dvidešimt valstybių narių, tačiau dauguma jų atsakė tik į kai kuriuos klausimus.

Remiantis 18-os valstybių narių pateiktais 2016 m. statistiniais duomenimis, policijai iš viso pranešta apie 26 304 808 nusikaltimus. Dažniausiai pranešta apie vagystes ir nusikalstama veika padarytą žalą nuosavybei.

Iš 18-os valstybių narių pateiktų statistinių duomenų matyti, kad 2016 m. apie nusikaltimą pranešė 11 120 123 asmenys. Iš turimų duomenų matyti, kad apie 40 proc. nusikaltimų, apie kuriuos pranešta, aukų yra moterys. Prancūzija nurodė, kad ypač didelė dalis nusikaltimų, apie kuriuos pranešta, aukų yra moterys (62 proc.). Visose valstybėse narėse, atsakiusiose į klausimyno klausimus, mažiau nei 10 proc. nusikaltimų, apie kuriuos pranešta, aukų yra vaikai.

5. IŠVADA

2012 m. Aukų teisių direktyva yra pagrindinė ES aukų teisių politikos priemonė. Joje numatytos plataus užmojo taisyklės, kuriomis galima pagerinti aukų padėtį Europos Sąjungoje. Tačiau šis vertinimas rodo, kad visas Direktyvos potencialas dar neišnaudotas. Direktyva įgyvendinama nepatenkinamai. Tai ypač susiję su nevisišku ir (arba) neteisingu perkėlimu į nacionalinę teisę.

Šioje ataskaitoje taip pat aptariamos kelios praktinio Direktyvos įgyvendinimo problemos. Daugumoje valstybių narių nustatyti kai kurių pagrindinių Direktyvos nuostatų, kaip antai dėl galimybės gauti informaciją, paramos paslaugas ir apsaugą atsižvelgiant į individualius aukų poreikius, įgyvendinimo trūkumai. Dėl nuostatų, susijusių su procesinėmis teisėmis ir atkuriamuoju teisingumu, kyla mažiau problemų.

Siekdama išspręsti nustatytas problemas, Komisija glaudžiai bendradarbiauja su valstybėmis narėmis. Be to, Komisija skatina tinkamą Direktyvos įgyvendinimą teikdama finansinę paramą[13]. Pavyzdžiui, pagal ES dotaciją įsteigtas Europos aukų teisių tinklas[14] – nacionalinių ekspertų, kurie keičiasi geriausia patirtimi ir diskutuoja apie tinkamą Direktyvos įgyvendinimą, forumas.

Šiuo metu dėl nevisiško perkėlimo į nacionalinę teisę prieš daugumą valstybių narių yra vykdomos pažeidimų nagrinėjimo procedūros. Prireikus dėl netinkamo perkėlimo į nacionalinę teisę ir (arba) netinkamo praktinio įgyvendinimo Komisija pradės tolesnes pažeidimų nagrinėjimo procedūras.

[13] 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1382/2013, kuriuo nustatoma Teisingumo programa 2014–2020 m. laikotarpiu, OL L 354, 2013 12 28, p. 73–83, https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/just.

[14] https://envr.eu/.